כיון דמשעבד ליה לניזק לאו כל כמיניה א"ל [א]אינו מכור והתניא מכרו מכור [ב]חוזר וגובהו וכי מאחר שחוזר וגובהו למה מכור לרדיא ש"מ לוה (א) ומוכר מטלטלין ב"ד גובין לו מהם שאני התם דכמאן דעשאו אפותיקי דמי (ה)והאמר רבא עשה עבדו אפותיקי ומכרו ב"ח גובה הימנו שורו אפותיקי ומכרו אין ב"ח גובה הימנו עבד מ"ט משום דאית ליה קלא האי נמי [ג]כיון דנגח קלא אית ליה דתורא נגחנא קרו ליה תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו מכרו אין מכור הקדישו מוקדש מכרו מאן אילימא מזיק מכרו אין מכור מני ר"ע היא דאמר הוחלט השור והקדישו מוקדש אתאן לרבי ישמעאל דאמר יושם השור בב"ד אלא ניזק מכרו אינו מכור מני רבי ישמעאל הקדישו מוקדש אתאן לר"ע לעולם מזיק ודברי הכל מכרו אינו מכור אפילו לרבי ישמעאל דהא משעבדא ליה לניזק [ד]הקדישו מוקדש אפילו לר"ע (ג)משום דר' אבהו דא"ר אבהו [ה]גזירה (ג)שמא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון: ת"ר (ד)שור תם שהזיק [ו]עד שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי [ז]משעמד בדין מכרו אינו מכור הקדישו אינו מוקדש שחטו ונתנו במתנה לא עשה ולא כלום [ח]קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא עשו ולא כלום לפי שאין משתלם אלא מגופו [ט]מועד שהזיק בין שעמד בדין בין שלא עמד בדין מכרו מכור הקדישו מוקדש שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב מה שעשה עשוי לפי שאין משתלם אלא מן העלייה: אמר מר מכרו מכור לרדיא הקדישו מוקדש משום דרבי אבהו שחטו ונתנו במתנה מה שעשה עשוי בשלמא נתנו במתנה מה שעשה עשוי לרדיא אלא שחטו [י]ליתי ולשתלם מבשריה דתניא חי אין לי אלא חי [כ]שחטו מנין ת"ל ומכרו את השור מ"מ אמר רב שיזבי לא נצרכא אלא לפחת שחיטה אמר רב הונא בריה דרב יהושע (ט) זאת אומרת (ה)[ל]המזיק שעבודו של חבירו פטור פשיטא מהו דתימא התם הוא דא"ל לא חסרתיך ולא מידי דא"ל זיקא בעלמא הוא דשקלי מינך אבל בעלמא ליחייב קמ"ל הא נמי רבה אמרה [י]דאמר רבה השורף שטרותיו של חבירו פטור מהו דתימא התם הוא דא"ל ניירא בעלמא קלאי מינך אבל (ט) היכא דחפר בה בורות שיחין ומערות ליחייב קמ"ל דהא הכא כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי וקאמר מה שעשה עשוי קדמו בעלי חובות והגביהו בין חב עד שלא הזיק בין הזיק עד שלא חב לא עשה ולא כלום לפי שאין משלם אלא מגופו בשלמא הזיק עד שלא חב ניזקין קדמו אבל חב עד שלא הזיק ב"ח קדים ואפילו

רש"י

כיון דמשעבד ליה. דאי לא יהיב ליה דמי שקיל ליה לשור דרחמנא שעבדיה ניהליה: והתניא מכרו מכור. אמר ליה חוזר וגובהו ניזק מלוקח: לרידיא. [א] שאם חרש בו לוקח אינו נותן דמי החרישה לניזק: ש"מ. בתמיה. והא מטלטלין לאו מידי דקאי בעיניה ולא סמיך מלוה עלייהו ואמאי טרפינן להו מלוקח: אפותיקי. רחמנא שוייה למיגבי מהאי שור: אין בעל חוב גובה ממנו. והכא אמאי גבי ליה מלוקח: ומשני עבד טעמא מאי. גובהו מלוקח משום דאית ליה קלא לשעבודיה כי שווי' אפותיקי: בר מערבא. מא"י הוה: מכרו אינו מכור. קס"ד אפי' לרדיא: לעולם מזיק. ומכרו אינו מכור לגופיה קאמר דהדר גבי ליה ואפילו לרבי ישמעאל: הקדישו מוקדש. לאו קדוש ממש אלא ליתן דבר מועט בפדיונו: כדרבי אבהו. דאמר במסכת ערכין (דף כג:) גבי מקדיש נכסיו והיתה עליו כתובת אשה ובעל חוב וקתני התם דיהיב להקדש מידי פורתא וגבי בעל חוב דיליה ואמר ר' אבהו דהא דבעי למיתב להקדש מידי משום גזירה שמא יאמרו הקדש גמור יוצא לחולין בלא פדיון: מכרו מכור. כולה הך ברייתא מפרש לקמן: משעמד בדין. נשתעבד גופו לניזק ושלו הוא: מכרו. מזיק: אינו מכור. ואפי' לרדיא: הקדישו אינו מוקדש. ואפילו מידי לא יהיב להקדש: קדמו בעלי חובות כו'. מפרש טעמא לקמן: מכרו מכור. אשור תם קאי עד שלא עמד בדין: כדרבי אבהו. דיהיב דבר מועט: נתנו במתנה מה שעשה עשוי לרדיא. כמכירה: אלא שחטו. קס"ד מה שעשה עשוי לאפקועי מניזק קאמר דהתם ליכא למימר לרדיא: לפחת שחיטה. מה שנפחתו דמיו בשחיטתו אין המזיק משלם: שעבודו של חבירו. קרקע המשועבדת לחבירו: פשיטא. דמהכא שמעינן לה בלא מימרא דרב הונא: ה"ג הא נמי רבה אמרה דאמר רבה. רבה אדם חשוב היה ומאדם חשוב כגון רב או רבה פרכינן כאילו ז) כתיב במשנה או בברייתא: כמאן דחפר בה בורות שיחין ומערות דמי. שהרי השחיטה נראית ונכרת: בין הזיק עד שלא חב. עד שלא לוה בעליו המעות מבעלי חובין: ואפי'

תוספות

ניניהו [א] ועוד דלרבי עקיבא קדוש הגוף והשבח משהקדיש אבל לרבי ישמעאל אפילו למ"ד למפרע הוא גובה שבח דמזיק הוי ולא קדיש עד שיגבנו ונראה דאע"ג דלרבי עקיבא קיימא ליה ברשותיה משעת הנזק קודם העמדה בדין וחשבינן כאילו בא חצי נזק לידו מאותה שעה ואע"ג דקי"ל פלגא נזקא קנסא מכל מקום אם העידו עדים ששורו נגח ביום א' ואתו עדים אחריני ואמרו ביום א' הייתם עמנו אלא בע"ש נגח דמשלמין דבעידנא דקמסהדי גברא לאו בר תשלומין הוא דלכל זמן דלא נתגלה הדבר שלא העידו עליו חשיב לאו בר תשלומין אע"ג דקם ברשותו דניזק בשעת הנזק כדמוכח במרובה (לקמן דף עד. ושם) גבי מעידנו באיש פלוני שהפיל שן עבדו (של פלוני) וסימא את עינו ואתו סהדי ואפכינהו ואזמינהו ומוקים לה דקדמי אקדומי ואפ"ה פריך אי דלא עמד בדין דמי כולו עבד בעי לשלומי דהכתי לא מחייב גברא אלמא לא חשבינן גברא בר תשלומין כל זמן שלא נודע אע"פ שהעבד זוכה בשחרורו לאלתר כדדרשינן תחת עינו ולא תחת עינו ושינו וא"ת דבפרק נערה (כתובות דף מא: ושם) תנן לא הספיק לעמוד בדין עד שבגרה קנסה לעצמה ואמאי והא משעת פתוי זכה בה האב אלמא משמע דבקנס לא זכי עד שעת העמדה בדין והכא סבר רבי עקיבא דזכי משעת הנזק וכן במרובה (דף עד: ושם) משמע דאי לא כתיב תחת עינו דמשמע ולא תחת עינו ושינו הוה אמרינן דסימא עינו והפיל שינו דיוצא בעינו ושינו אלמא לא זכי עד שיעמוד בדין והכא סבר רבי עקיבא דזכי משעת הנזק ועוד (ט) דר' עקיבא אית ליה בהשולח (גיטין מב:) דיוצא בשן ועין דצריך גט שחרור והתם אמר דמ"ד דצריך גט שחרור קסבר שיוצא בשינו ועינו (ט) ושמא י"ל דהיינו טעמא דזוכה משעת נגיחה משום דגלי לן קרא דמשמע לרבי עקיבא דמכרו אמזיק ואניזק קאי והיא דמרובה (דף עד:) נמי גלי קרא למאן דאית ליה: איבא בינייהו. דלרבי עקיבא קדוש אף על גב דאי מודה מפטר דקנס הוא מכל מקום השתא מיהא לא הודה:

משום דרבי אבהו. [ב] אבל בלא ר' אבהו לא קדיש [ג] משום דקדושת דמים אין מפקעת מידי שעבוד ומיירי הכא בבעל מום א"נ בתם וכגון שהקדישו לבדק הבית דקדוש קדושת דמים וכדאמרינן (תמורה דף ו.) המתפיס תמימים לבדק הבית מה שעשה עשוי (ט) וקשה מכאן לר"ת שמפרש דבכל קדושת מטלטלין מפקעת מידי שעבוד ואפי' קדושת דמים ואומר ר"ת דאלמוה רבנן לשעבודא דניזק כדאמרינן בהחובל (לקמן צ. ושם) אלמוה רבנן לשעבודיה דבעל:

זאת אומרת המזיק שעבודו של חבירו פטור. ופליג אדרשב"ג דמחייב בהשולח (גיטין מא. ושם) לחד אמוראי דהתם: שמע מינה ב"ח מאוחר שקדם וגבה כו'. ולא כנן נגס בפרק מי שהיה נשוי (כתובות דף צג.) דלדידיה כי היכי דבקרקעות עדיף ב"ח מאוחר משום נעילת דלת טפי מלוקח מאוחר הכי נמי אע"ג דמלוקח מאוחר גבי ליה ניזק כדאמר לעיל משום י) דאית ליה קלא מב"ח מאוחר לא גבי ליה משום נעילת דלת: אילו

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ואפילו הזיק עד שלא חב בעל חוב קדים ש"מ [א]ב"ח מאוחר שקדם וגבה מה שגבה לא גבה לא לעולם אימא לך מה שגבה גבה ושאני התם דא"ל אילו גבך הוה לא מינך הוה גבי ליה דהאי תורא דאזקן מיניה משתלמנא: ת"ר [ב]שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים וחבל בו בחמשים זוז ושבח ועמד על ארבע מאות זוז שאלמלא [ב](לא) הזיקו היה עומד על שמנה מאות זוז [ג]נותן כשעת הנזק [ד]כחש כשעת העמדה בדין [ה]שבח מזיק נותן לו כשעת הנזק כחש כשעת העמדה בדין אמר מר שבח מזיק נותן כשעת הנזק מני ר' ישמעאל היא דאמר [ג]בעל חוב הוא וזוזי הוא דמסיק ליה אימא סיפא כחש כשעת העמדה בדין אתאן לר"ע [ד]דאמר שותפי נינהו רישא רבי ישמעאל וסיפא ר"ע לא כולה ר"ע היא והכא במאי עסקינן [ו]כשפיטמו אי כשפיטמו אימא רישא שבח ועמד על ד' מאות זוז נותן לו כשעת הנזק אי כשפיטמו צריכא למימר אמר רב פפא [ז]רישא משכחת לה בין דפטמה פטומי בין דשבחא ממילא ואצטריך לאשמועינן דהיכא דשבחא ממילא נותן לו כשעת הנזק סיפא לא משכחת לה אלא כשפטמו כחש כשעת העמדה בדין כחש מחמת מאי אילימא דכחשא מחמת מלאכה לימא ליה את מכחשת ואנא יהיבנא אמר רב אשי [ח]דכחש מחמת מכה דא"ל קרנא דתורך קבירא ביה: **מתני'** שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום אמר ר"מ על זה נאמר [1]ומכרו את השור החי וחצו את כספו א"ל רבי יהודה וכן הלכה קיימת ומכרו את השור החי וחצו את כספו ולא קיימת וגם המת יחצון ואיזה זה שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והנבילה יפה חמשים זוז שזה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת: **גמ'** ת"ר שור שוה מאתים שנגח שור שוה מאתים והנבילה יפה חמשים זוז זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת וזהו שור האמור בתורה דברי רבי יהודה רבי מאיר אומר אין זהו שור האמור בתורה אלא שור שוה מאתים שנגח לשור שוה מאתים ואין הנבילה יפה כלום על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו אלא מה אני מקיים וגם את המת יחצון פחת שפחתו מיתה מחצין בחי מכדי בין ר"מ בין רבי יהודה האי מאה ועשרים וחמשה שקיל והאי מאה ועשרים וחמשה שקיל מאי בינייהו אמר רבא [ט]פחת נבילה איכא בינייהו רבי מאיר סבר פחת נבילה דניזק הוי ורבי יהודה סבר פחת נבילה דמזיק הוי פלגא א"ל אביי אם כן מצינו לרבי יהודה

תם

רש"י

ואפי' הזיק עד שלא חב. נמי בעל חוב קדים לתפיסה וכיון דתפס אמאי מפקינן מיניה: **ש"מ.** בתמיה. דפלוגתא היא בעלמא (כתובות דף לד.) דאיכא למ"ד מה שגבה גבה: אית דגרסי **ואפי' הזיק עד שלא חב נמי דניזק קדים ש"מ כו'.** כלומר אע"ג דניזק קדים שיעבודיה קשיא ליה האי: **אילו גבך הוה.** דכבר גבית ליה קודם שהזיק: **לאו מינך משתלימנא.** בתמיה: **ושבח.** ניזק ועמד על ד' מאות זוז: **שאלמלא כו'.** כלומר הואיל ואיכא למימר אלמלא לא הזיקו היה עומד על שמונה מאות זוז נותן לו כ"ה זוזים כשעת הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך הא שבח טפי משום דאמר ליה ניזק אי לא אזיקתן הוי שבח וקאי על תמני מאה. ל"א שאלמלא לא הזיקו כו' ועכשיו תובע ניזק מאתים חליין של ד' מאות חצי נזק שהפסידו אינו נותן לו אלא כ"ה כשעת הנזק ולשון ראשון עיקר: **כיחש.** הניזק מחמת המכה ונראה עכשיו הזיקו גדול יותר מתחילה בשעת הנזק נותן לו כפי נזק שבשעת העמדה בדין כדקאמר לקמן קרנא דתורך קבירא ביה: **שבח מזיק.** ועמד על ד' מאות: **נותן לו.** כ"ה זוז כשעת הנזק ואין יכול ניזק לומר לו תן לי חלק שמינית שבו שזכיתי בו משעת הנזק וברשותי השביח: **כחש כשעת העמדה בדין.** ונותן לו חלק שמינית שבו שברשותו כחש. ולקמן פריך רישא לסיפא: ה"ג **כולה ר' עקיבא היא וכשפיטמו.** מזיק לשור וחסר ממונו לשבוחיה הלכך לא שקיל ניזק בשבחא: **אימא רישא שיבח ניזק ועמד על ארבע מאות זוז.** אפי' הכי נותן לו כשעת הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך משום דא"ל ניזק אלמלא לא הזיקו היה עומד על ח' מאות: **ואי כשפיטמו.** ניזק לשורו צריכא למימר דיהיב לו כשעת הנזק ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך הא האי דאשבח משום פיטומו הוא וחסר ביה ממונא. ללישנא אחרינא הכי משמע אימא רישא שבח ניזק נותן לו כשעת הנזק ותו לא ולא מצי למימר ניזק תן לי ב' מאות שאלמלא לא הזיקו כו' ואי בשפיטמו ניזק צריכא למימר דלא יהיב ליה מזיק ב' מאות האי דאשבח משום פיטומא הוא וקשיא לי הא ודאי אצטריך לאשמועינן [ו]דאשתכח דאפסדיה דאי לא אזיק הוה קאי השתא בהאי פיטומא דפטמיה על תמני מאה ולשון ראשון שמעתי ועיקר: **רישא נותן לו כשעת הנזק.** ולא מצי א"ל מאי אפסדתיך בין דפטומי פטמיה בין דשבח ממילא והיכא דפטמיה לא הוה אצטריך למיתנא אלא משום היכא דשבח ממילא אצטריך לאשמועינן: **כחש כשעת העמדה בדין.** ארישא מהדר: **מתני' וחצו את כספו.** דהיינו חצי נזק: **וכן הלכה.** ודאי כן הלכה דמנה נותן לו דהיינו ח"נ אבל אין זה שור האמור בתורה דקיימת ומכרו את השור החי וגו'. ובגמ' מפרש במאי פליגי: **והנבילה יפה נ' זוז.** דס"ל הזיקו ק"נ ופלגא נזקא דהיינו ע"ה בעי ניזק להפסיד והלכך שקיל חצי (נזק) החי וחצי המת דשוו קכ"ה ומטי לכל אחד פסידא ע"ה: **גמ' פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי.** כלומר נבילה לא שייכא גבי מזיק כלל אלא שמין את הנבילה כמה פחותין דמיה עכשיו מטעה שהיה חי ונותן לו מזיק חצי הפחת: **האי קכ"ה קא שקיל והאי קכ"ה קא שקיל.** היכא דנבילה שוי נ' דהא לר"מ גופי' שקיל נ' דנבילה וע"ה מן החי דהיינו חצי הפחת שפחתה מיתה והוו קכ"ה ולרבי יהודה נמי נוטל הניזק חצי החי דהיינו ק' וחצי המת דהיינו כ"ה ובמאי פליגי: **פחת נבילה.** אם פחתו דמיה משעת מיתה עד שעת מכירה לר"מ דאמר לא שייך מזיק בנבילה פחת דניזק הוי ולא יהיב ליה אלא חצי מה שפחתה מיתה:

תם

תוספות

אילו גבך הוה לאו מינך הוה גבי ליה. תימה אז הוא בדין שיגבה שפשע בשמירתו[א] וי"ל דלא קאמר[ב] אלא כלומר דאין גוף השור משועבד לב"ח כמו שהוא משועבד לניזק שמשתלם מגופו[ג] וכן פירש בקונטרס בריש שור שנגח ארבעה וחמשה (לקמן ד' לו.):

שאלמלא לא הזיקו היה עומד על שמנה מאות זוז נותן כשעת הנזק. לא נקטיה לאשמועינן שלא ישלם כל מה שהיה ראוי להשביח אלמלא לא הוזק דמילתא דפשיטא הוא דאטו אם נגח שור קטן הייתי סבור שישלם דמי שור גדול לפי שהיה ראוי להיות גדול ומשביח ועוד אי להכי אצטריך מאי פריך בסמוך אי כשפטמו צריכא למימר[ד] אלא י"ל כפי' הקונט' בלשון אחר:

הכא במאי עסקינן כשפטמו. וכגון שאין השבח יותר על היציאה שאם היה יותר נהי נמי דאמרינן בחזקת הבתים (ב"ב ד' מג:) דשותף הוי כיורד ברשות מ"מ[ה] מה שאדם רוצה ליתן למפטם לפטם יטול המזיק והמותר יש לו להיות לניזק[ו] וא"ת א"כ אמאי אצטריך למיפרך מרישא מסיפא גופה לפרוך אי בשפטמו[ז] צריכא למימר וי"ל דסיפא אצטריך דסד"א כיון דאמר ר"ע הוחלט השור הוי ליה מזיק כשפטמו מניח מעותיו על קרן הצבי כמו בהלך למדינת הים ובא אחר ופרנס אשתו (כתובות ד' קז:)[ח] ועוד מצינו למימר דאיירי שפיר שהשבח יתר על היציאה והא דקאמר נותן כשעת הנזק לאו דוקא אלא בא להשמיענו שיטול יותר מדמי יציאותיו דכיורד ברשות דמי:

כשפיטמו. וא"ת אמאי מפליג בין שבח לכחש לפלוג בשבח גופיה דשבח ממילא כשעת העמדה בדין וי"ל דאגב דנקט ברישא שבח וכחש בסיפא נמי נקט הכי:

זה נוטל חצי החי וחצי המת. האי לישנא לאו דוקא[ט] ולא אתי למימר אלא שמקבל עליו חצי הפחת ולפי המסקנא שקיל בשבחא[י]:

דרבי מאיר סבר פחת נבלה דניזק. אע"ג דבפ"ק (ד' י:) נפקא לן[יא] מוהמת יהיה לו[יב] מ"מ האי קרא דהכא אצטריך לאשמועינן דלא משלם אלא חצי נזק[יג] דאי מוחצו את כספו ה"א שהוא פעמים יותר ופעמים פחות[יד] כדמוכח בסמוך דפריך א"כ מצינו תם לר' יהודה דמשלם יותר מח"נ ומשני אית ליה לרבי יהודה פחת שפחתו מיתה מחצין אלמא נפקא לן מוגם את המת יחצון דלא משלם אלא חצי נזק:

מצינו

עין משפט נר מצוה

פה א מיי' פרק כ מהל' מלוה ולוה הלכה א סמג עשין לד טוש"ע ח"מ סי' קד סעי' א:
פו ב ג מיי' פ"ז מהל' נזקי ממון הל' יא טוש"ע ח"מ סי' תד סעי' א:
פז ד ה ו מיי' שם הל' יא יב טוש"ע שם סעי' ב:
פח ז מיי' שם הל' יא טוש"ע שם סעי' א:
פט ח מיי' שם טוש"ע שם סעי' ג:

רבינו חננאל

ש"מ בעל חוב מאוחר שקדם וגבה ממטלטלי מה שגבה גבה, שדין שור המועד כיון דמן העלייה משלם וזוזי הוא דמסיק ביה ולית ליה בתורא מידי אלא מלוה הוא דמסיק ביה, והאי תורא כשאר מטלטלי דמזיק דמי וכל מה שעשה עשוי. (פסק) וקיימ' כי הא מתניתא. ת"ר שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' וחבל בו בנ' זוז, ולא תבעו הבעלין, ושבח מעצמו, וכל שכן אם פיטמו דאמ' ליה המזיק אנת מפטם ליה לתורך ואנא יהיבנא לך, אינו נותן לו אלא משעת הנזק, ואפי' שבח ועמד על (ת') [ד'] מאות זוז ולולי הנגיחה היה שוה עתה ת"ת זוז, נותן לו כשעת הנזק חצי ההזק, והוא כ"ה כספים. כחש מחמת הנגיחה ולא מחמת מלאכה, נותן לו כשעת העמדה בדין כדין, וכר' עקיבה דאמ' שותפי נינהו. שמין כמה היה שוה השור הניזק מקודם שיזיקו וכמה שוה עתה בשעת העמדה בדין והפחתם הנגיחה משלם חצי נזק לניזק. **שבח המזיק נותן לו כשעת הנזק.** סלקא דפטמיה המזיק לתוריה, פי' שור שוה נ' שנגח שור שוה ג' מאות וחבל בו בר', דינו ליטול השור בנזקו שאינו משתלם אלא מגופו וישתלם נ' זוז ויפסיד ק"נ זוז. עמד המזיק ופיטם את שורו והשביחו ושוה ק' זוז, אין לו לניזק לומ' אטול השור כמות שהו כי הוא עתה כשיעור הניזק, דיכיל למימר ליה מזיק אנא מפטימנא ואת שקיל. ודוקא כשפיטמו המזיק, אבל שבח ממילא לא, אלא שקיל ניזק משבחה שיעור ניזקיה. **כחש המזיק,** כגון שהיה שוה ק' והיתה החבלה שוה ק"ק ועתה בשעת העמדה בדין המזיק נ', אין יכול הניזק לומ' לו תן לי ק' שכך היה שוה שורך כשעה שהזיק, אלא אומ' לו קח השור כמות שהוא כר' עקיבה דאמ' הוחלט השור. **וכן הדין.** מתני'. **שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' כו'.** ת"ר שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' ונבלה יפה נ' זוז, **זה נוטל החצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת וזהו שור האמור בתורה, דברי ר' יהודה. ר' מאיר** אומ' אין זה שור האמור בתורה אלא שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' ואין הנבילה יפה כלום, על זה נאמ' (שמות כא, לה) ומכרו את השור החי וחצו את כספו. ומה אני מקיים וגם את המת יחצון, פחת

מסורת הש"ס

א) [כתובות ל. לד. ערכין ז:], ב) [ע' מגילה כח. תוספות ד"ה אלמלין], ג) [לעיל לג. לקמן לו.], ד) [שם], ה) [לעיל טו.], ו) נ"ל דאשתכח.

תורה אור השלם

1. וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: שמות כא לה

גליון הש"ס

גמ' אתאן לר"ע. עי' לקמן דף מו ע"ב תוס' ד"ה ליתא: שם קרנא דתורך כו'. ע' לעיל דף י ע"ב תוס' ד"ה לא נצרכה.

מוסף רש"י

שותפי נינהו. בהכוח שור דמשתעי ביה קרא שויוהו רחמנא שותפין (לעיל לג.). וחצו את כספו. בשוים הכתוב מדבר, שור שוה מאתים, שהמית שור שוה מאתים, בין שהנבלה שוה הרבה בין שהיא שוה מעט, כשנוטל זה חצי החי וחצי המת, נמצא כל אחד מפסיד חצי שהתם משלם חצי נזק. שמן הפסוק אתה למד לשאינן שוין, כי דין תם לשלם חצי נזק לא פחות ולא יותר (שמות כא לה).

מוסף תוס'

א. אבל השתא דלא הוה גביה לא שעא ואין לו להתחייב בנזקיו. ר"פ. ב. שיש לו דין לגבות ממנו כאילו הוה שלו. ר"פ. ג. ועיקר התירוץ הוא מהאי דקאמר דהאי תורא דאזקן מיניה משתלמנא, כלומר שהשעבוד מוטל על גוף השור, ולא הוי עיקר התירוץ מהא דקאמר אילו גבך הוי. ר"פ. ד. [ו]הא ודאי צריכא לומר אע"פ שפטמו הניזק שלא יהא חייב זה המזיק לשלם מה שהיה משביח יותר אילו לא הוזק. הרא"ש בשיטמ"ק. ה. שקיל ניזק בשבחא, דשמין. ר"פ. ו. כפי חלקו המגיעו. הר"י, דבשותפי דעלמא אי מפטם חד שותפא לחבירו לא שקיל לכולא שבחא. רא"ש. ז. ואין בו שבח יותר על ההוצאה. רשב"א. ח. קמ"ל דלא. תו"ח. ט. לומר שיטול המזיק חצי הנבילה, דהא ודאי דהניזק יטלנו בפרעון כדאמרינן לעיל בפ"ק. ר"פ. דלכו"ע בעלים מטפלין בנבילה. תר"פ ור"פ. י. [ו]אשמעינן דהמזיק שותף בנבילה. ר"פ. יא. פחת נבילה. ר"פ. יב. וא"כ למה לי והמת יחצון להכי. ר"פ. יג. [ו]כדקאמרינן פחת שפחתו מיתה מחצין בחי. ר"פ. יד. דגזה"כ דנוטל לעולם חצי החי בין שהוא יותר מחצי נזק בין שהוא פחות. ר"פ.

שפחתתו מיתה מחצין בחי. פי' אם נגח שור שוה ש' שור שוה ר' והנבילה יפה[א] רואין השור עכשיו בחייו היה שוה ר', המיתו פחת מדמיו ק' זוז ושוה נבלה ק' זוז. מחציו ק' זוז שהן פחיתת השור המת חצים משלם המזיק מגופו שלחי וחצים מפסיד הניזק. ואקשי', מכדי בין לדברי ר' יהודה בין לדברי ר' מאיר דאמ' פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי, שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה נ' זוז, לר' יהודה חולקין זה וזה, זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת. ובין לר' מאיר דאמ' פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי, שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה נ' זוז, לר' יהודה דאמ' זה נוטל חציו שלחי, מנה נוטל מן החי, כ"ה זה חצי הנבילה, וכך נוטל המזיק. ולר' מאיר נוטל חצי פחת שפחתתו המיתה, והוא ע"ה כספים, והנבילה לניזק בכל זוז, הרי קכ"ה זוז. מאי ביניהו, אמ' רבא פחת נבילה איכא ביניהו, פי' כגון שהיתה שוה הנבלה בשעת מיתה נ' כספים ועכשיו שוה כ', ר' מאיר סבר פחת הנבילה לניזק, לא חייבה התורה לניזק אלא חצי שפחתתו המיתה והוא ע"ה כספים. ור' יהודה סבר זה וזה חולקין והפסד הנבלה על שניהן, נמצא לר' מאיר שנוטל הניזק ע"ה מן החי וכ' דמי הנבילה הכל צ"ה, ולר' יהודה נוטל חצי החי ק' וחצי הנבילה י' הכל ק"י. הקשה עליה אביי לדבריך שאתה אומ' כי ר' יהודה מחייב המזיק לשלם פחת הנבלה, נמצא

א) נ"ל יפה ק'.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

עין משפט נר מצוה

צ א ב מיי' פ"ז מהל' נזקי ממון הלכה ח סמג עשין סז טוש"ע ח"מ סי' תג סעי' ב:
צא ג טוש"ע שם בהג"ה:
צב ד ה מיי' פ"ז מהל' נזקי ממון הל' ג סמג שם טוש"ע ח"מ סי' תח סעיף א וסעי' ב:
צג ו מיי' פ"ד מהל' חובל ומזיק הל' ח ופ"א מהל' שבת הל' יז ופ"ח הלכה ז ופ"י הלכ' י ופי"ב הלכה א סמג לאוין סה ועשין עא:
צד ז מיי' פ"ח מהל' שבת הל' ז:
צה ח מיי' שם פי"ב הל' א:

גמרא

תם חמור ממועד וכי תימא הכי נמי כדתנן (א)ר' יהודה אומר תם חייב ומועד פטור אימר דשמעת ליה לרבי יהודה לענין שמירה דכתיבי קראי לענין תשלומין מי שמעת ליה והתניא רבי יהודה אומר יכול שור שוה מנה שנגח שור שוה חמש סלעים והנבילה יפה סלע זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת אמרת וכי מועד למה (א) יוצא להחמיר עליו או להקל עליו הוי אומר להחמיר עליו ומה מועד אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אלא א"ר יוחנן אשבח נבילה איכא בינייהו דמ"ם דניזק הוי ומ"ם בפלגא והיינו דקא קשיא ליה לר"י השתא דאמרת חס רחמנא עילויה דמזיק דשקיל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח שור שוה מנה והנבילה יפה חמשים זוז זה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת אמרת היכן מצינו מזיק נשכר שזה נשכר ואומר [1]שלם ישלם בעלים משלמין ואין בעלים נוטלין מאי ואומר וכי תימא הני מילי היכא דאיכא פסידא לניזק אבל היכא דליכא פסידא לניזק כגון שור שוה חמש סלעים שנגח שור שוה חמש סלעים והנבילה יפה שלשים זוז שקיל נמי מזיק בשבחא ואומר שלם ישלם בעלים משלמין גואין בעלים נוטלין א"ל רב אחא בר תחליפא לרבא א"כ מצינו לרבי יהודה תם משלם יותר מחצי נזק והתורה אמרה [2]ומכרו את השור החי וחצו את כספו אית ליה לר"י פחת שפחתה מיתה מחצין בחי מנא ליה [2]מוגם את המת יחצון והא אפקיה ר' יהודה לזה נוטל חצי החי וחצי המת וזה נוטל חצי החי וחצי המת א"כ נכתוב קרא ואת המת מאי וגם ש"מ תרתי:

מתני' דיש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו פטור על מעשה שורו וחייב על מעשה עצמו הכיצד שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו שסימא את עין עבדו והפיל את שינו פטור והוא שסימא את עין עבדו והפיל את שינו חייב שורו שחבל באביו ובאמו חייב והוא שחבל באביו ובאמו פטור שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שהוא מתחייב בנפשו:

גמ' זתני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן חכל המקלקלין פטורין חוץ מחובל ומבעיר א"ל טפוק תני לברא חובל ומבעיר אינה משנה ואם תימצי לומר משנה יחובל בצריך לכלבו כמבעיר בצריך לאפרו תנן שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור וקתני הוא דומיא דשורו מה שורו דלא קבעי ליה אף

רש"י

תם חמור ממועד. דהא גבי מועד אמרינן בפ"ק (דף י:) בעלים מטפלים בנבילה דכתיב והמת יהיה לו וגו' ה) לניזק: **הכי נמי.** דס"ל תם חמור: **כדתנן.** לקמן בפרק שור שנגח ד' וה': **ר"י אומר תם חייב.** אם שמרו שמירה פחותה וילא והזיק ומועד פטור: **דכתיבי קראי.** כדמפרש התם: **זה נוטל חצי החי.** ששוה חציו י"ב סלעין ופלגא בשביל תשלומין שלו שלא שוה אלא ה' סלעים: **תם הקל לא כ"ש.** אלמא לר' יהודה תם קל קרי ליה: **ר"מ סבר שבח נבילה דניזק הוי.** דלית להו שום שותפות: **והיינו דקשיא ליה לר"י.** דשמעינן ליה בברייתא דלקמן דקאמר יכול שור שוה ה' סלעים שנגח לשור שוה מנה כו' דהא דקאמר יכול משום דקשיא ליה הכי כיון דלדידיה ס"ל דחס רחמנא עליה דמזיק למשקל בשבחא יכול שור שוה חמש סלעים שנגח לשור שוה מנה והנבילה יפה נ' זוזים דשקיל מזיק חצי החי דהוו שני סלעים ופלגא וחצי המת דהוו שש סלעים ורביע: **אמרת וכי היכן מצינו מזיק נשכר.** שאינו מפסיד כלום דאע"ג דקאמר ר"י לעיל דמזיק שקיל בשבחא בתשלומי ח"נ מיהא איתא ומפסיד ע"ה משור החי: **שלם ישלם.** במועד כתיב אלא שני תשלומים כתב לך אחד לתם ואחד למועד לומר בעלים משלמין ואין הבעלים נוטלין: **והנבילה יפה שלשים זוז.** שהוקרה הנבילה משמתה דשקיל מזיק חמשה זוזי באותן י' זוזי שהשביחה דהא לא מטי פסידא לניזק דהוא נמי מרויח ה' דינר: **אם כן מצינו לר"י תם משלם יותר מחצי נזק.** א"כ דלא דריש ר"י פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי מצינו בתם משלם יותר מחצי נזק והיכי דמי שור שוה כ' שנגח לשור שוה מ' והנבילה יפה כ' והוי נזק כ' ופלגא נזקא עשרה וכי פליגי חצי חי וחצי מת נוטל ניזק בחי כ"ה ובמת י' הרי [ל"ה] נמצא מזיק משלם יותר מחצי נזק דבשלמא לר"מ לא משלם אלא חצי מה שפחתתו מיתה אלא לר"י נהי נמי דהיכא דמטי חצי החי יותר מנזק שלם נפקא ליה האי דלא שקיל ניזק חצי החי מקל וחומר ממועד כדקתני לעיל מה מועד חמור אינו משלם אלא מה שהזיק תם הקל לא כ"ש אבל הכא דליכא למימר הכי דהא פחות ממה שהזיק משלם ומיהו טפי מחצי נזק איכא: **אית ליה לרבי יהודה פחת שפחתתו מיתה.** הלכך בההוא נמי מקרא נפקא ליה דלא שקיל אלא חצי נזק: **א"כ.** דלפחת שפחתתו מיתה לחוד אתא לכתוב את המת יחצון מאי וגם ש"מ תרתי דשתפיה רחמנא בשבחא: **מתני' שורו שבייש פטור.** כדקיימא לן (לעיל דף כו.) איש בעמיתו ו) ולא שור בעמיתו: **שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב.** חצי נזק דמשונה הוא: **גמ' כל המקלקלין פטורין.** לענין שבת: **חוץ מחובל ומבעיר.** כדמפרש טעמא במס' שבת בפרק האורג (ב) מדאצטריך קרא למישרי מילה מכלל דשאר חובל חייב ומדאסר רחמנא שריפת בת כהן בשבת דמקלקל הוא מכלל דמקלקל בהבערה חייב כגון השורף כלי דמקלקל הוא: **אינה משנה.** דאינהו נמי פטירי: **בצריך לכלבו.** דהוי מקלקל על מנת לתקן. והא ז)(דתנן) נגרר הדס אע"פ שלא יצא משום צובע הוא דמחייב: אף

תוספות

מצינו תם חמור ממועד. וא"ת והא ר"י אית ליה (לקמן דף מה:) לא תמות במקומה עומדת [א] וי"ל דה"פ מצינו לא תמות חמור מלא מועד ומייתי מברייתא דשור שוה מנה כו' ומה לא מועד דחמור אין משלם אלא מה שהזיק לא תמות הקל לא כל שכן: **והתורה אמרה ומכרו.** לאו משום דלשתמע פשטיה דקרא ח"נ דקרא לא משמע כלל [ב] אלא י"ל דה"ק והתורה אמרה ומכרו וע"כ ר"י לא מפרש לקרא דלשתלם כל שעה יותר מחצי דהא שמעינן ליה לר"י דאית ליה ח"נ לקמן בפ' שור שנגח ד' וה' (ד' לז.) [ג] אמר להן לשבתות משלם נזק שלם ולימי החול משלם חצי נזק [ד]: **שורו שבייש פטור.** לער ורפוי ושבת ודמי ולדות לא חשיב משום דשמעינן ממתניתין דהחובל (לקמן דף פז.) ואע"ג דבושת נמי קתני התם מ"מ תנא הכא לדקדק הוא דומיא דשורו או שורו דומיא דידיה וכן שור שהדליק הגדיש אצטריך להכי כדאיתא בגמרא דלמילתא אחריתי לא אצטריך דפשיטא דחייב דלענין שורו מה לי שבת ומה לי חול ואגב הדליק הגדיש דמיירי בנדון בנפשו קתני חבל באביו ואמו אבל שורו שסימא את עין עבדו אצטריך שאע"פ שבעצמו חייב בשורו פטור דהא לא אשמועינן בשום משנה: **חובל וצריך לכלבו מבעיר וצריך לאפרו.** רבינו שמואל פירש דר' אבהו סבר כר"ש דאמר מקלקל בחבורה חייב ורבי יוחנן ס"ל כר' יהודה דאמר מקלקל בחבורה ובהבערה פטור וצריך לכלבו או לאפרו לא חשיב מקלקל אלא מתקן דחייב אפי' לר"י וקשה דא"כ אמאי א"ל פוק תני לברא אטו משום דס"ל כר"י מאן דמתני כרבי שמעון משתיקין ליה דכה"ג פריך בפ"ק דחולין (דף טו.) ע"כ נראה דר' אבהו ורבי יוחנן אליבא דר"ש פליגי דרבי אבהו כר"ש כדאיתא פרק האורג [ה] (שבת דף קו. ושם ד"ה חוץ) ורבי יוחנן סבר דאפי' רבי שמעון בעי תקון קצת [ו] ומיהו לא חשיב תקון שיתחייב בכך לרבי יהודה או לר"ש בשאר מלאכות דאין דרך לחבול בחבירו ליתן לכלבו ולשרוף גדיש בעבור אפר [ז] וטעמא בחובל ומבעיר כדמפרש התם בפרק האורג משום דגמר ממילה והבערת בת כהן וא"ת ואמאי מחייב רבי אבהו אע"פ שאין צריך לכלבו ולאפרו הא כיון דאין צריך כלל מלאכה שאינה צריכה לגופה היא דאע"ג דמחייב ר"ש מקלקל בחבורה מ"מ בעינן צריכה לגופה כדמוכח בריש הנחנקין (סנהדרין דף פד: ושם ד"ה מאן) ובשלהי כל כתבי (שבת דף קכא.) [ח] ובפרק כלל גדול (שם דף עה. ושם ד"ה טפי) ובשלהי ספק אכל (כריתות דף כ:) ואור"י דכל הנך סוגיות כרבי יוחנן והיא דספק אכל ופרק כל כתבי דהוי ברייתא איכא למימר דההוא תנא סבר כר"י בחדא [ט] וכרבי שמעון בחדא [י] ועי"ל

רבינו חננאל

תם חמור ממועד כי המועד כתי' (שמות כא, לו) ביה שלם ישלם שור תחת השור, לא ידענא דהמת מזיק שקיל ליה, מאי טעמ' כתי' והמת יהיה לו אלא ללמדך שהוא לניזק והמותר ממה שהיה שוה המת והוא בחיים משלם, נמצא פחת הנבלה על הניזק ואין על המזיק כלום. ואם תאמ' בתם בפחת הנבלה משלם גם המזיק, נמצא חומרא בתם מן המועד, כי מה שאינו משלם המועד משלם התם. וכי תימ' לר' יהודה תם חמור לזה, דתנן (לקמן מה, ב) ר' יהודה אומ' תם חייב מועד פטור כו', ואסיק' שני התם דכתיבי קראי, אבל לעניין תשלומין לא אמ' ר' יהודה. ועוד, והתניא ר' יהודה אומ' יכול שור שוה מנה שנגח שור שוה ה' סלעים והנבלה יפה סלע כו', ונדחו דברי רבא. ופירק ר' יוחנן פחת נבלה דברי הכל דניזק הוי, ושבח נבלה איכא בינייהו. ר' מאיר סבר דניזק הוי ור' יהודה פלגי, והיינו דתני בברייתא דקא קשיא ליה לר' יהודה השתא דאמרי' חס רחמ' עליה דמזיק ולא שקיל בפחיתא ושקיל בשבחא, יכול שור שוה ה' סלעים שנגח שור שוה ק' והנבלה יפה נ' זוז, חולקין חצי החי וחצי המת, שנמצא המזיק נוטל יותר מדמי שורו כולו, היכן מצינו מזיק נשכר, ואמ' שלם ישלם (שמות כא, לו). מאי ואמ', וכי תימ' הני מילי דאמרת היכן מצינו מזיק נשכר הני מילי היכא דאית ליה פסידא לניזק שלא יהא מפסיד וזה נשכר, אבל היכא דלית ליה פסידא לניזק, כגון שור שוה ה' סלעים, שהן כ' זוז, שנגח שו[ר] שוה ה' סלעים ושבחה הנבלה ושוה ל' זוז דשקיל האי כ"ה זוז והאי כ"ה זוז, נמצא המזיק נוטל דמי שורו כולו ותוספת ה' זוז, לפיכך כתי' שלם ישלם הבעלים משלמין ולא נוטלין. אמ' ליה **רב אחא בר תחליפא לרבא,** לדידך דאמרת דילמ' כי חס רחמ' עליה דמזיק דשקיל בשבחא היכא דלית ליה פסידא לניזק אבל היכא דאית ליה פסידא לניזק לא, מדגלי רחמנא גבי מועד שלם ישלם תשלומי מעלי' מכלל דתם אע"ג דמפסיד ניזק תשלומי הוו. אימא אם משלם לו חד זוזא תשלומי הוו וחולק עמו במת ובחי, ואע"פ שזה מפסיד יהיה זה נשכר. אמ' ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי, כלומ' המזיק משלם ההיזק, ואם אין שם ההיזק אין למזיק כלום. **אמ' רבא אחא בר תחליפא לרבא,** לדידך דאמרת לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה פלגי, נמצא תם משלם יתר מחצי נזק כגון שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבילה יפה נ' זוז נמצא חצי נזק ע"ה פחתה הנבלה ואינה שוה עכשיו אלא ל' זוז, לר' יהודה דאמ' פלגי חייב המזיק לשלם לניזק פ"ה זוז נמצא משלם יתר על חצי נזק י' זוז. ופריק כל כי האי גוונא אית ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. **לישנא אחרינא** אם כן שחולק הניזק והמזיק השור החי והמת, פעמ' שישוה השור החי ש' והמת היה שוה ר' והנבלה יפה נ' זו[ז] הניזק נוטל מן החי ק"נ ומן הנבלה כ"ה הכל קע"ה והנזק לא היה אלא ק"נ זוז שהנבלה היתה שוה נ' זוז עכשיו נמצא תם משלם יתר מחצי נזק. ופרק' אית ליה לר' יהודה פחת שפחתתו מיתה מחצין בחי. **מנא ליה, מגם את המת יחצון.** הא אפקיה ר' יוחנן אליבה דר' יהודה דאית ליה למזיק בשבח נבילה. ופרק' אם כן לכתוב קרא ומכרו את החי וחצו את כספו וגם את המת ולישתוק, והוה אמינא בזמן שנגח שור שוה ר' לשור שוה ר' והנבילה לא יפה כלום דמקיימא חלוקה חצי בחצי בחי ובמת, אבל בזמן דלא מקיים האי והאי לא. כתב יחצון מכל מקום הנזק, לאשמועינן פחת שפחתתו מחצין בחי. **ואית מאן** דמפיק האי סברא מוגם, ואמ' אתין וגמין רבויין אתא גם לרבות (לקמן סה, ב) שור שוה ש' שנגח שור שוה ר' והנבלה יפה נ' זוז ומחצין בחי הנזק והוא פחת שפחתתו מיתה, וכן כל נזק כיוצא בו זולתי שור שוה ר' שנגח שור שוה ר' והנבלה יפה כלום מחצין המת והחי בלבד. מתני'. **יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו כו'. שורו שחבל באביו ובאמו חייב, הוא שחבל באביו ובאמו פטור. וכן שורו שהדליק את הגדיש כו'. תני ר' אבהו קמיה דר' יוחנן כל המקלקלין,** פי' בשבת, פטורין חוץ מחובל ומבעיר. אמ' ליה חוץ מחובל ומבעיר אינה משנה, אלא כל המקלקלין פטורין אפי' חובל ומבעיר בכללם הכל פטורין. אם תימצא לומ' משנה, חובל כגון שהכה בהמה וכיוצא בה והרגה בצריך לכלבו, מבעיר בצריך לאפר. ואינן מקלקלין, לפיכך חייבין, אבל כל חובל ומבעיר שהוא מקלקל פטור. ואקשי' ממתני' שורו שהדליק את הגדיש חייב כו'.

מסורת הש"ס

א) לקמן מה:, ב) [ע' תוס' כתובות ל: בד"ה רב אשי], ג) שבת קו., ד) [שבת שם. ביצה יב: יבמות עז: סנהדרין סב:], ה) [שמות כא], ו) [ויקרא כד], ז) [נ"ל דתניא שבת קז:],

תורה אור השלם

1. אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: שמות כא לו

2. וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: שמות כא לה

הגהות הב"ח

(א) גמ' למה יצא להחמיר: (ב) רש"י ד"ה חוץ מחובל וכו' בפרק האורג. נ"ב ד' קו ע"א:

מוסף רש"י

חוץ מחובל. באדם דמקלקל הוא וחייב, דתנן (לקמן פז.) החובל בחבירו בשבת פטור מלשלם מפני שנדון בנפשו (שבת קו.). **ומבעיר.** את הגדיש מקלקל הוא וחייב, כדתנן והוא שהדליק את הגדיש פטור מן התשלומין מפני שנדון בנפשו (שם). **פוק תני לברא.** לטעות הוא (סנהדרין סב.). **אינה משנה.** לא נשנית מעולם בבית המדרש (ביצה יב:) דאם מקלקל הוא פטור (שבת קו.). **בצריך.** לדם היוצא מן החבלה, **לכלבו.** ואם מקלקל הוא אלא נחבל, מתקן הוא אלא הכלב (שם).

מוסף תוס'

א. וא"כ במועד נמי פליג בפחת נבילה. ר"פ. ב. דאדרבה איכא למשמע שנוטל חצי החי וחצי המת כדהוה סלקא דעתין השתא אליבא דר' יהודה. רשב"א. ג. [גבין] אמרו לפני ר' יהודה הרי שהיה מועד לשבתות ואינו מועד לימות החול. רשב"א. ד. אלמא לר' יהודה אינו משלם אלא חצי נזק, ומכרו את השור החי וחצו את כספו לפחת שפחתו מיתה מחצין בחי דריש ליה. רשב"א. ה. דגמר ממילה והבערת בת כהן. תוס' שבת קו ע"א ד"ה חוץ. ו. דמילה והבערה איכא קצת תיקון שהוא צורך מצוה. תוס' שבת שם. ועי' רשב"א. ז. והקלקול רבה על התיקון. רשב"א. ח. דפטר ר"ש התם הורג נחשים ועקרבים משום מלאכה שאינה צריכה לגופה. תוס' פסחים עג ע"א ד"ה לדברי. ואע"ג דר"ש מחייב מקלקל בחבורה. תר"ת ור"א. ט. במקלקל בחבורה סברי להו כר"י דאמר פטור. תר"ת ור"א. י. במלאכה שאינה צריכה לגופה. תר"ת ור"א.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

אף הוא נמי דלא קבעי ליה וקתני פטור מפני שהוא נדון בנפשו לא שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה אף שורו דקבעי ליה שורו היכי משכחת לה א"ל רב אויא הכא במאי עסקינן בשור פקח שעלתה לו נשיכה בגבו וקא בעי למקלייה ואיגנדר בקוטמא ומנא ידעינן דלבתר דקלייה קמגנדר בקוטמא ומי איכא כי האי גוונא אין דההוא תורא דהוה בי רב פפא דהוה כיבין ליה חינכיה עייל ופתקיה לנזייתא ושתי שיכרא ואיתסי אמרו רבנן קמיה דרב פפא מי מצית אמרת שורו דומיא דידיה והא קתני שורו שבייש פטור והוא שבייש חייב שורו דומיא דידיה נתכוון לבייש היכי משכחת לה כגון שנתכוון להזיק [א]דאמר מר נתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש רבא אמר מתניתין בשוגג וכדתנא דבי חזקיה [ג]דתנא דבי חזקיה [1]מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה [א]לא חלקת בה בין שוגג בין מזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם [ב]לא תחלוק בו בין שוגג למזיד בין מתכוון לשאין מתכוון בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון אמרו ליה רבנן לרבא מי מצית מוקמת לה בשוגג והא מפני שנדון בנפשו קתני הכי קאמר כיון דבמזיד נדון בנפשו והיכי דמי דקא בעי לאפרו השתא בשוגג פטור:

מתני' [ג]שור שהיה רודף אחר שור אחר והוזק זה אומר שורך הזיק וזה אומר לא כי אלא בסלע לקה המוציא מחבירו עליו הראיה [ג][ד]היו שנים רודפים אחר אחד זה אומר שורך הזיק וזה אומר שורך הזיק

שניהם

רש"י

אף הוא נמי דלא קבעי. לאפרו ומקלקל הוא וקתני פטור מתשלומין. אלמא חיוב מיתה איכא: **אף שורו דקבעי ליה.** לאו דוקא דאפי' לא בעי ליה נמי חייב לשלם אלא על כרחיה תרווייהו בחדא מילתא מוקמינן האי לחיובא והאי לפטורא דהכי משמע מתני' דבמקום שזה חייב זה פטור דאי שורו בלא קבעי ליה לא מתורץ יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו דהא איהו בדלא בעי ליה מחייב בתשלומין: **בשור פקח.** שהשור חכם: **ומנא ידעינן.** דלהכי איכוין דאצטריך לאשמועינן מתני' דאע"ג דמריה כי האי גוונא מפטר בתשלומין הוי שור חייב דאי מסתמא אפי' מריה נמי מיחייב אי לא ידעינן ביה דצריך לאפרו ואין כאן יש חייב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו: **חינכיה.** שיניו: **ופתקיה לנזייתא.** דחף כסוי הכלי שהשכר בתוכו: **שורו.** דפטור דומיא לחיובא דידיה היכי משכחת לה הא חיובא דידיה ליתא אלא במתכוין לבייש ושור אין בו דעת להתכוין לבושת: **ומשני משכחת לה כגון שנתכוון השור להזיק.** דגבי אדם כי האי גוונא מחייב אבושת דאמר מר כו': **רבא אמר.** לעולם מתני' בדלא קבעי ליה לאפרו והאי דפטור מתשלומין לאו משום דליהוי ביה חיוב מיתה דהא מתני' אפי' בשוגג נמי דליכא חיוב מיתה מיתוקמא דפטור מתשלומין כדתני דבי חזקיה: **מכה נפש בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת.** הוקשו יחד דמה מכה בהמה לעולם משלם ואפי' בשוגג כדאמרי' (לעיל דף כו.) אדם מועד לעולם אף מכה אדם דפטריה קרא מתשלומין דכתיב יומת לעולם פטור ואפילו בשוגג הואיל ובמזיד שייכא מיתה: **דרך עלייה.** שהרגו כלאחר יד בהרימו הגרזן דקיימא לן (מכות דף ז:) דפטור מגלות אפ"ה פטור מתשלומין הלכך גבי חילול שבת נמי אפי' בשוגג פטור מלשלם: ה"ג **הכי קאמר כיון דבמזיד נידון בנפשו.** והיכי דמי בצריך לאפרו השתא דשוגג פטור: **מתני' והוזק.** הנרדף: **בסלע לקה.** מתחכך היה בסלע ולקה: **היו שנים רודפין אחר אחד.** ושלשתן של שלשה בני אדם:

שניהם

תוספות

ועי"ל דאפי' במקלקל גמור משכחת לה דהיא צריכה לגופה [א] כגון חובל באיסורי הנאה שסבור שיכול ליהנות ליתן לכלבו וכן מבעיר באיסורי הנאה שסבור שיכול לבשל בו קדירה וא"ת ורבי יוחנן מאי טעמא דלא מחייב מקלקל גמור דהא טעמא דמקלקלין פטורין היינו משום דבעינן מלאכת מחשבת כדמוכח בספ"ק דחגיגה (דף י:) ולענין חבורה לא חיישינן אמלאכת מחשבת כדמוכח בס"פ ספק אכל (כריתות דף יט:) דאמר הנח לחבורה הואיל ומקלקל חייב מתעסק נמי מחייב ומתעסק לא מפטר אלא מטעם מלאכת מחשבת וי"ל נהי דלא בעינן מלאכת מחשבת מיהו כיון דגמרינן ממילה ומהבערת בת כהן לא מחייבינן אלא דומיא דהנהו דלא הוי מקלקל גמור אלא תקון במקצת ור' אבהו נהי דלורך מצוה לא משוי ליה תקון מ"מ צריכה לגופה משוי ליה מה שהוא צריך למצוה וא"ת צריך לכלבו ולאפרו היכי חשיב צריכה לגופה מ"ש מחופר גומא ואין צריך אלא לעפרה [ד] וי"ל דלא דמי דהכא צריך הוא לנטילת נשמה דהיינו הדם כי הדם הוא הנפש כדי לתת לכלבו ומבעיר נמי להבערה כדי לעשות אפר כמו מבעיר לבשל קדירה ולא דמי לחופר גומא דממילא ואין נהנה כלל ממנו וא"ת הא דאמר בפ"ק דיבמות (דף ו:) דאצטריך קרא למיסר הבערת בת כהן משום דהוה ס"ד למשרי מקל וחומר דעבודה דדחיא שבת תיפוק ליה דאי לא כתיב הבערת בת כהן הוה שרינן כל המקלקלין בהבערה וי"ל דהתם כר' יהודה דחשיב ליה תקון [ב]:

מה שורו דלא קבעי ליה. משמע דלא פריך אלא אליבא דר' יוחנן ותימה דלר' אבהו נמי תקשה מה שורו דלא צריך לגופו כו' ואם נאמר דרבי אבהו מחייב במקלקל גמור ולא בעי צריכה לגופה א"ש:

נתכוון לבייש היכי משכחת לה. תימה כיון דלא אסיק אדעתיה נתכוון להזיק אפילו הוא דומיא דשורו נמי תקשה ליה [ג] דבשור ליכא כוונה [ד] ובאדם בעי כוונה [ה] וי"ל דאי אמרת הוא דומיא דשורו אז משמע שפיר כוונתו להזיק ובא להשמיענו דלא בעינן כוונה לבייש אלא להזיק דומיא דשורו אבל שור דומיא דידיה משמע כוונה דשכיח טפי באדם מבשור דהיינו כוונה דידיה לבייש ואתא לאשמועינן שור דומיא דאדם דבעי' שיתכוין לבייש דאילו מתכוון להזיק שכיח יותר בשור מבאדם [ו] [ועוד] דליכא למימר דלהשמיענו דשור פטור במתכוון להזיק מבושת דלהא לא אצטריך דהא תנן בהחובל (לקמן דף פז.) דשור פטור בכל ארבעה דברים וסתם שור הוא קרן שמתכוון להזיק וא"כ ע"כ שורו דומיא דידיה שמתכוון לבייש וזה א"א שהשור אין מתכוון לבייש ועל כרחך אית לן למימר הוא דומיא דשורו וקמ"ל דלא בעינן מתכוון לבייש ומשני לעולם שורו דומיא דידיה שמתכוון וקמ"ל [ו] שיכול להיות ששורו דומיא דידיה וא"כ בדידיה לא בעינן שיתכוון לבייש שזה אי אפשר להיות בשור:

מתניתין בשוגג. פי' בקונט' דרבא מוקי מתניתין דלא בעי לאפרו ופטור מאותו טעם ששוגג פטור [ז] ואין הלשון משמע כן [ח] ועוד דלא דמי לשוגג שיש בו איסור מלאכה אבל כאן אין איסור מלאכה [ט] אלא י"ל מתני' בשוגג [י] דהא מלתא אשמועינן הוא דומיא דשורו מה שורו בשוגג אף הוא בשוגג ואפילו הכי פטור מדתנא דבי חזקיה:

מכה אדם ומכה בהמה. תימה דבריש הנחנקין (סנהדרין דף פד:) מוקי האי קרא דתנא דבי חזקיה במכה אביו ואע"ג דמסקנא נפקא לן חבורה מאם אינו ענין לנפש בהמה מ"מ מפיק מיניה התם דמותר להקיז דם לאביו ומה שייך כאן לחלק בין דרך ירידה לדרך עלייה וי"ל דמיירי בין במכה אביו בין במכה חבירו מדלכתיב הכאה סתם ולא כתיב ומת ובמכה חבירו דבר הלמד מענינו דומיא דקרא דלעיל מיניה איש כי יכה כל נפש אדם דמיירי ברוצח כדמוכח בפרק יוצא דופן (נדה דף מד: ושם [י]) ולאבדים מיירי לענין חבירו במיתה ולענין אביו בחבורה בעלמא וכיון דבכולהו מיירי קרא גמרינן שפיר ממכה בהמה:

בין בשוגג בין במזיד. בג' ענייני ממון איירי תנא דבי חזקיה בין בשוגג בין במזיד איירי בממון אחר בהדי מיתה [יא] ונפקא לן מינה דחייבי מיתות שוגגים פטורים [מתשלומין] משום דלא חלקת דאהכי מייתי לה בשמעתין ובאלו נערות (כתובות דף לה. ושם) ולענין זה אית להו לכ"ע הקישא דתנא דבי חזקיה כדאמרינן בפ' אלו נערות ומי איכא למאן דלית להו דתנא דבי חזקיה אבל בין מתכוון לשאינו מתכוון לאו בממון אחר בהדי מיתה איירי דמקל וחומר משוגג נפקא אלא לפטור מדמי הנהרג [יב] לאפוקי מדרבי דדריש במתכוון להרוג זה והרג זה ונתת נפש תחת נפש ממון וקמ"ל תנא דבי חזקיה דכיון שנתכוון פטור הכי נמי שאין מתכוון פטור ואהכי מייתי לה בפרק הנשרפין (סנהדרין דף עט:) ובין דרך ירידה לדרך עלייה אתא [יג] כמו דדרך עלייה לא ניתן שגגתו לכפרה דלא שקלינן מיניה ממונא למפטריה [יד] הכי נמי דרך ירידתו אע"ג שניתנה שגגתו לכפרה ולפטור מזיד אצטריך [טו] ויש טועים לומר דלפטור שוגג דרך עלייה כמו דרך ירידה אצטריך אבל בפרק אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) בשמעתא דלא יהיה אסון מוכיח סוגיא כדפרישית:

זאת

[השלמות לתוספות] ...חזקיה דלא חילק בין שוגג למזיד הוא הדין לא תחלוק בין בעי ללא בעי. ר"פ. ח. דלישנא דאמר בסמוך כיון דבמזיד נידון בנפשו לא משמע כפירוש הקונטרס. ר"פ. [ד]הו"ל למימר כיון דאי בעי לאפרו נידון בנפשו. הרא"ש בשיטמ"ק. ט. [ו]ע"כ לא קאמר תנא דבי חזקיה דשוגג כמזיד אלא היכא דעביד שם מלאכה דבמזיד מיחייב עלה שוגג נמי מיפטר ממון. ר"פ. אבל היכא דלא בעי ליה כלל דאפילו במזיד גמור פטור שאינו נידון בנפשו ודאי חייב ממון אפילו לחזקיה. רא"ש בשיטמ"ק. י. כלומר, הא דקתני לה הוא דומיא דשורו, לאו לענין לא קבעי ליה, דהא שורו לא קבעי ליה ואיהו קבעי ליה, אלא. ר"פ. יא. כגון קרע שיראין, ופטורה נפקא לן מלא יהיה אסון ענוש יענש הא אם יהיה אסון לא יענש. ר"פ. יב. דלא שייך שם פטור דקים ליה בדרבה מיניה, ומ"מ מיפטר כדנפקא לן לעיל (כו.) מעליו ולא על האדם, ומהתם לא נפקא אלא מתכוין ואשמעינן השתא. ר"פ. יג. לאשמועינן. תוס' סנהדרין עט: ע"ב ד"ה בין. יד. מקטלא, דנפקא לן מלא תקחו כופר לנפש רוצח. ר"פ. טו. ואשמעינן דלא תימא דוקא דרך עליה דלא ניתן שגגתו לכפרה, אבל דרך ירידה דניתנה שגגתו לכפרה אימא נישקול ממונא מיניה ונפטריה קמ"ל דלא שנא. ר"פ.

מסורת הש"ס

א) לעיל כו., ב) כתובות לה. [לח. סנהדרין עט: פד:], ג) לעיל יג., ד) [שבת עג:], ה) רש"א, ו) עיין רש"ל לפי פי' התוס' גי' הגמרא, ז) [ד"ה אית],

גליון הש"ס

גמ' ופתקיה לנזייתא. עי' מו"ק דף יב ע"ב ברש"י ד"ה לנזי':

מוסף רש"י

מכה אדם ומכה בהמה. מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם לא ישלם אלא יומת, הקיש פטור ממון דמכה אדם לחיוב ממון דמכה בהמה, מה מכה בהמה אין לך בו חילוק לחיוב אף מכה אדם אין לך בו חילוק לפטור, מכה בהמה לעולם חייב, דאמרינן (לעיל כו:) פצע תחת פצע לחייב על השוגג כמזיד ואונס כרצון (כתובות לה.) לכך הוקשו בהאי קרא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת, ומשמע בבהמה חייב ממון ובאדם פטור מממון, דכתיב בהמה ישלמנה ולא אדם, והקיש לך הכתוב פטור תשלומין של אדם לחיוב תשלומין של בהמה (סנהדרין עט:). **לשאין מתכוין.** אין בו חיוב מיתה באדם (כתובות לה.). **לדרך עלייה.** שהכהו בהגבהת ידו או שחתכו בחרבו מלמטה למעלה (שם) דרך עלייה לא שייך למתני גבי בהמה, אלא משום דבאדם אשכחן ביה חילוק בהורג בשוגג, דרך ירידה חייב גלות אבל דרך עליה בהרימו את ידו פטור מגלות, דכתיב (במדבר לה) ויפל עליו וימות, דרך נפילה בעינן (סנהדרין עט: וכעי"ז כתובות לה.). **לפוטרו ממון.** כלומר לא חילקת בו שום צד להיפטר מן תשלומין אלא בכל צדדין הוא דמחייב דרבינן כל מזיקן (לעיל כו:) מפצע תחת פצע לחייב על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון, ומכה בהמה נזק הוא (סנהדרין עט:). **אף מכה אדם.** אין דין פטור תשלומין הכתוב בו חלוק לשום צד שיתחייב ממון, אלא כל שעה פטור מממון, בין בשוגג ואין מתכוין דפטור ממיתה, בין במזיד ומתכוין דחייב מיתה (שם). **היו שנים רודפים אחר אחד.** שני שוורים של שני בני אדם שהיו רודפין אחר שור של אדם אחד (לעיל יג.).

מוסף תוס'

א. בשעה שחובל ומבעיר. ר"פ. ב. דחשיב תיקון תיקוני גברא, כמו מילה וקריעה על מת. תוס' יבמות ו ע"ב ד"ה טעמא. אבל לר' שמעון איצטריך קרא בהבערה לחייב כל מקלקל בהבערה. תוס' שבת קו ע"א ד"ה דאמר. ג. מבעייא היכי משכחת ליה. רשב"א. ד. לבייש. ר"פ. ה. לבייש. ר"פ. ו. היא גופה. ר"פ. ז. וכדתנא דבי

עין משפט נר מצוה

צו א מיי' פ"ו מהל' חובל ומזיק הלכה א סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' שעח סעיף א:

צז ב מיי' פ"א מהל' נערה בתולה הל' יג ופ"ג מהל' גניבה הל' א ופ"ד מהל' חובל ומזיק הלכה ה סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכד סעיף ד:

צח ג מיי' פ"ט מהל' נזקי ממון הלכה ו סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סימן ת סעיף א:

צט ד מיי' שם הל' ז טוש"ע שם סעי' ב:

תורה אור השלם

1. וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה וּמַכֵּה אָדָם יוּמָת: ויקרא כד כא

רבינו חננאל

ופרקי' שורו דומיא דידיה מה הוא דקבעי ליה, פי' מתכוין להדליק את הגדיש שצריך לאפרו, כך השור מדליק את הגדיש בכוונה, שצריך לאפרו לאיגנדורי ביה. ומנא ידעינן שכך כוונת השור, דחזינן ליה לבתר דקלייה קא מיגנדר בקיטמיה. פי' חינכיה, למעלה בית הבליעה קרוב לשניים. **פתק לנזיתא,** פת[ח] הקנקנים. **ואקשי'** על האי סברא, מתני' דקתני שורו שבייש ואע"ג דנתכוון לבייש, דומיא דאדם מה אדם אינו חייב בבשת עד שיתכוין לבייש, ואוקימתא למתני' שורו דומיא דידיה, שורו דכוונתו לבייש היכי משכחת לה. ופרק' אע"ג דלא אשכחן כוונה לבהמה לבייש אשכחן ליה כוונה להזיק, ואמ' מר כיון שנתכוון להזיק אע"פ שלא נתכוון לבייש חייב, לגבי בהמתו כי האי גוונא פטור מן הבשת. **רבא אמ' מתני' כולה בשוגג וכדתנא דבי חזקיה כו',** ופשוטה היא. ומיתוקמא בשורו דומיא דידיה א) מה שורו בלא מתכוין אף הוא בלא כוונה, דהא שוגג הוא עלה. **וסלקא כר' יוחנן** דאמ' מתני' דתנינן בשבת כל המקלקלין פטורין ואפי' חובל ומבעיר, חוץ מחובל דצריך לכלבו ומבעיר דצריך לאפרו כדאמרי'. **מתני'. שור** שהיה רודף אחר שור אחר, זה אומ' שורך הזיק והלה אומ' לא כי אלא בסלע לקה, המוציא מחבירו עליו הראיה כו'.

א) שמא צ"ל 'איהו דומיא לשורו'.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות